

GUIÓ DEL PENSAMENT DE NIETZSCHE

1.- La voluntat de poder

- a) Voluntat de poder i força.
- b) Característiques de la voluntat de poder.

2.- Contra els enemics de la vida

- a) Mort de Déu.
- b) El nihilisme.
 - nihilisme negatiu.
 - nihilisme afirmatiu.
 - nihilisme passiu.
- c) El camí cap el nihilisme: les genealogies.
 - Genealogia de la tragèdia: De l'amor a la vida de la tragèdia grega a l'espirit de la feixugor.
 - Genealogia de la moral: De l'alegria de viure de "l'amo" a la reacció i nihilisme.
 - * El ressentiment.
 - * La mala consciència.
 - * Els ideals ascètics.
 - ° La ciència.
 - ° La filosofia.
 - Crítica a la dialèctica.
 - ° L'estat i la justícia.

3.- Esclat del superhome des del home superior

- a) L'home superior i el darrer home.
- b) El pont cap el superhome.
- c) Valor de la vida, més enllà del bé i del mal.
- d) El superhome tanca el cercle.

4.- L'etern retorn

- a) Amor al temps material.
- b) El cosmos infinit.
- c) Voluntat de vida.
- d) Crida per una nova moral.

Nietzsche (1844-1900) és un dels filòsofs anomenats "de la sospita" perquè critica insti-

tucions i valors considerats "sagrats" i "inviolables" fins el moment. Altres autors del mateix grup són Marx (1818-1883) i Freud (1856-1939)

ÈPOQUES I INFLUÈNCIES

En la seva primera època l'influeixen, sobre tot, Wagner i Schopenhauer.

En un principi, Nietzsche considera **Wagner** com a revelador del misteri de la vida a través de la música i representant de l'esperit lliure, però, immediatament que composés "Parsifal", Nietzsche queda decebut del seu amic, al qual creu representant, com a tants altres, l'enganyifa cristiana.

De **Schopenhauer** pren llur intuïció fonamental dels dos mons: el món de la voluntat: autèntic i físic i el món de la representació: aparença i carcassa buida, representat per la cultura.

Fou influït també per **Goethe** i per Enric **Heine**, jueu que criticà l'Il·lustració, la qual Nietzsche admira i rebutja alhora. També fou influït per les novel·les d'herois de **Carlyle**, per **Dostoweski** i pel individualisme de **Stirner**, autor de "L'únic i la seva propietat"

Cita sovint, i amb respecte, **Kant**. Però s'oposa a ell perquè creu que la raó no pot funcionar en el buit sinó que ha de servir la vida.

Un pensador molt influït per Nietzsche és "l'ultracristià" **Kierkegaard** que el segueix en gran part dels seus temes fonamentals.

La major part de comentaristes distingeixen en Nietzsche aquestes èpoques:

1ª època (fins a 1878)

En aquest període estudia fonamentalment l'importància de l'art com a manifestació de la vida. L'obra fonamental d'aquest període és "L'origen de la tragèdia" (1872)

2ª època (de 1878 fins a 1882)

S'apropa al pensament il·lustrat. Defensa la voluntat positiva que per mitjà de la ciència vol dominar el món i l'esperit lliure que se'n deriva. Obres fonamentals d'aquest període són "Humà massa humà", "Aurora" i la "Gaia ciència"

3ª època (de 1883 fins a 1889)

Creu en aquesta etapa que s'ha de superar l'esperit lliure i el nihilisme que defensava en el període anterior i desenvolupa els temes del superhome, la transmutació dels valors i l'etern retorn.

Obres importants d'aquest període són "Així parlà Zaratustra" (1883) en forma de salms i en un llenguatge metafòric i poètic i "La genealogia de la moral" (1887), obra sistemàtica, en la que fa un estudi del ressentiment i una crítica ferotge a la religió, la cultura i el pensament. Altres produccions són "Més enllà del bé i del mal" " L'anticrist" i "La voluntat de poder"; aquesta darrera, manipulada per la seva germana, contribuï no poc a augmentar els dubtes sobre la correcta interpretació de la filosofia nietzscheana.

LECTURES DE NIETZSCHE

S'ha glossat Nietzsche de moltes maneres:

-Els **anarquistes** el veuen com a defensor d'una força creadora, material i alliberadora, substitutiva de Déu.

-**Kierkegaard** en pren el drama vital individual i, per això diuen alguns, Nietzsche és un cristià recuperable.

-És un precursor de l'**existencialisme** i proseguit per **Heidegger**.

-Els **nazis** el van mitificar per algunes frases soltes en que critica els jueus i es refereix a la raça com a "tipus" d'home. El conjunt de l'obra de Nietzsche, però, ens allunya força d'aquesta interpretació.

En realitat ens trobem amb un autor difícil, no comprés en el seu temps i molt proper al pensament europeu posterior per la seva crítica al dogmatisme, a la seriositat, a les ideologies i a la modernitat. Alguns el consideren un **postmodern**.

EL PENSAMENT DE NIETZSCHE

1.- LA VOLUNTAT DE PODER

La **tradicció alemanya** distingia des de Kant *l'èsser autèntic*, incognoscible: el numen, i *l'èsser representat*: el fenomen, dins del qual hi trobem la ciència objectiva. Aquesta tradició la recull Schopenhauer, el mestre més directe de Nietzsche, que distingeix entre el món de la voluntat (autèntic) que sentim com a força i el món de la representació (aparent).

Altres autors alemanys, en canvi, com els idealistes, i sobre tot Hegel, uneixen els dos mons anteriors en un de sol i atorguen valor de realitat a llur canviant representació. Com a conseqüència, totes les forces que intervenen en el joc dialèctic, se situen, per a ells, al mateix nivell.

Nietzsche pertany al primer grup de pensadors. Per a ell, l'èsser autèntic: la vida, mai pot ser coneguda del tot ja que no es deixa atrapar amb les categories lògiques que escauen al món de les representacions. Però, com que forçosament l'hem de representar, malgrat sigui de forma inadequada, més que el llenguatge científic ens serveix la metàfora perquè ens permet intuir-la directament.

La realitat autèntica, la vida, la sentim com a *voluntat de poder* que lluita amb **força** per a manifestar-se. "A aquest concepte victoriós de força mitjançant el qual els nostres físics han creat Deu i l'univers [...] se li ha d'atribuir un *poder intern* al qual anomenaré voluntat de poder" (VP II, 374).

Una primera característica de la voluntat de poder rau en que la sentim situada **més enllà de nosaltres**, com a *síntesi* dinàmica de totes les forces del món, **còsmica** i oposada al sentiment individual. El significat de la paraula "síntesi" difereix aquí del de Kant; per a Nietzsche significa un *aplegament real*, actiu i irracional de forces físiques; per a Kant, una *unió ideal i abstracta* de oposats, dinamitzada per la ment.

Les forces ajuntades en la síntesi **són complexes**: tant actuen en l'acte sexual com en la creació artística; es manifesten en moltes direccions i una d'elles és com a força de "veritat", originant idees, filosofia i ciència, productes que no són, doncs, quelcom suprem, sinó derivacions de la voluntat de poder.

Una altra característica de la voluntat de poder rau en la seva existència **real i material** i no metafísica i abstracta.

La voluntat de poder és **irracional** i per això no es pot expressar amb paraules. Allò *conscient*, no és més que la manifestació en símbols que cal desxifrar de l'enigma *inconscient* de la voluntat que es troba en la base.

La voluntat de poder és **necessària** i no lliure. Diu que és l'últim graó d'un combat que *ja s'ha lliurat*. Voler és experimentar el triomf d'una força que actua "a pesar nostre" i no dominem però que ens obliga actuar; per això podem tenir voluntat "de res" però no podem deixar de tenir voluntat.

Una altra característica rau en ser **creació sense meta**, combinació necessària d'atzars, superació innocent, vital i alegre. L'home superior, que la comprèn, és com un nen que "juga" i "balla" amb ella.

La vida és **diferència** i no igualtat perquè tot ésser viu és distint d'un altre i també els seus propis moments són diferents entre si. Si bé la ciència positiva ha de buscar forçosament l'igualtat i les lleis generals per a dominar la natura, la vida, entesa com a voluntat de poder, només pot comprendre's buscant l'**individualitat**.

La voluntat de poder és una força **immanent** que hem d'oposar a qualsevol *transcendència* i sobre tot a Déu, que d'entre totes, és la que més ha debilitat l'home. La mort de Déu significa l'afirmació de la terra, del temps de la caducitat i de la voluntat de poder.

La diferència entre la voluntat de poder de Nietzsche i la de Schopenhauer rau en que per a Schopenhauer la voluntat només vol l'*autoconservació*; per a Nietzsche, en canvi, la voluntat de poder té un **sentit molt més positiu i optimista** perquè és lluita i superació; com diu Zarathustra "jo soc allò que s'ha de superar sempre a sí mateix" [APZ 2}. Ens és impossible romandre en les nostres hores baixes ja que des de l'aïllament de la nit i l'anorreament del sepulcre, experimentem la resurrecció i tendència a pujar.

La voluntat no és una força reactiva, contra algú, sinó **creativa i autosuficient**, o sigui, busca la seva expansió només pel propi desig intern: vanitat, orgull etc; llur força activa *sent el plaer* de dominar, subjugar, arribar al final del que es proposa i oposar-se als altres. L'ànima aristocràtica només depèn d'ella mateixa, "el voler fa lliure" (APZ I). Per això, els conceptes de lluita i superació que defensava Darwin, són inoperants per a Nietzsche ja que actuar *contra* algú s'oposa a ser autònom.

Nietzsche, a més, s'oposa a Darwin en un altre sentit. Per a Nietzsche el més fort no és sempre el que *triomfa de fet*, sinó que avui dia els dèbils units solen vèncer al fort solitari. Però, per més que els dèbils hagin guanyat com a ramat, continuen sent individualment dèbils i el fort, encara que hagi perdut pel fet de ser més autosuficient i aïllat, continua sent fort.

Per últim hem de parlar d'una **jerarquització**, sempre de durada relativa, de les forces en lluita en cadascú de nosaltres. La voluntat de poder les interpreta, valora i ordena, unes com a dominants i unes altres com a dominades. Així es confirma en la línia d'actuació de cada **tipus de persona**.

2. Filosofia del martell; contra els enemics de la vida

Ja hem vist que la voluntat de poder és còsmica, immanent autònoma i positiva. Però si mirem el món que ens envolta veiem que no és aquesta la voluntat que anima els homes. ¿Per què?

La penetració psicològica de Nietzsche el porta a descriure la gènesi i causes de la voluntat decadent, tan estesa, que observa arreu; amb l'ajut de metàfores i comentaris punyents posa en evidència l'origen, procedència i causes d'aquesta voluntat contrària a la vida a la que ell s'oposa. Entre les víctimes d'aquestes atacs hi ha la racionalitat, l'ordre, la filosofia, la religió i la moral. Aquesta crítica destructiva pot anomenar-se, amb paraules del propi Nietzsche, "filosofia del martell"

a-La mort de Deu i de llurs substituïts.

Nietzsche no ataca expressament la creença en Deu; els il·lustrats ja ho havien fet abans i, pensa Nietzsche, de forma definitiva. La "mort de Déu" és un fet històric de l'època i un resultat lògic de les contradiccions del propi concepte. Ara, n'hem de comprendre'n les conseqüències.

Nietzsche, amb altres contemporanis seus com Feuerbach i Marx, veu Déu com una "alienació" de l'home. L'home, diu, situa Déu fora del món i en "Déu" hi projecta els propis ideals. En la seva obra "L' anticrist", Nietzsche explica que la creença en Déu significa un menyspreu a la terra i al propi home.

El lloc ocupat pel Déu mort resta buit i en ell hi posem *substituïts* perquè ens costa poder viure sense cap mena de transcendència en el esdevenir dur.

Ara bé, malgrat sigui difícil, la mort de Déu hauria de ser també la mort de tot allò transcendent que hem situat al seu lloc: identitats, gèneres i valors, en una paraula de tot allò projectat cap a un món apartat, superior i diferent d'aquest. Hem de retornar a la terra el que li hem robat, doncs buscar un sentit, des de fora, a la vida ja és menysprear-la. Però, en retrobar-nos de nou, nus de valors, caiem en el nihilisme fase que, segons Nietzsche, cal superar.

b.- El nihilisme

La paraula nihilisme significa no donar valor a res i es materialitza en el tedi vital actual. És la conseqüència de la mort de Déu i de la pretensió d'esborrar Déu, els seus substituïts i el mateix lloc que ocupava.

El nihilisme és valorat i rebutjat alhora per a Nietzsche, si bé les dues postures no són contradictòries. D'una banda el *nihilisme és positiu* degut a la superació que representa respecte la creença en un Déu alienant, però d'altra banda *és negatiu* degut a l'anorreament i manca d'energia vital a que va unit i al fet que no es pot desfer del tot dels substituïts de Déu.

Nietzsche distingeix diversos tipus de nihilisme.

- El nihilisme com absència de sentit: nihilisme negatiu
- El nihilisme combatiu, reactiu i positiu
- El nihilisme passiu o budista

- **Nihilisme negatiu: tedi vital**

És produeix com a resultat necessari del desplegament de les religions jueva i, de la seva derivada, cristiana, en el moment que Deu se sent com una "màscara" del res.

En un primer torn, el nihilisme es fa fort en la negació del ésser que ens prenia la vitalitat i el sentit de la terra: Déu. La conseqüència d' aquest primer nihilisme és la desesperació, perquè es busca el sentit de la pròpia existència fora, en el lloc que ha deixat buit Déu, i no es troba resposta. La sensació que esdevé és de trobar-se llençat al món, sense sentit ni camí, ja que també els valors morals que Déu sustentava han desaparegut; si no existeix Déu, tot està permès, diuen els "germans Karamazov" de Dostoievsky. Cada vegada la buidor creix més fins a fer-se desesperant.

-**El nihilisme positiu**

El descriu i defensa Nietzsche a "Humà massa humà", "La gaia ciència" i "Aurora". En aquestes obres de la seva segona època, Nietzsche s'apropa al pensament dels

il.lustrats.

És el nihilisme que trobem, diu, en el pensament europeu actual. L'"esperit lliure" de "l'home superior" vol ocupar el lloc de Déu, encara calent, on hi situa, entre altres substituïts, la ciència. Aquest nihilista reactiu fa una nova jerarquització de valors, que, si bé són sempre relatius, superen els mites del passat.

El nihilisme positiu, però, no es pot valorar del tot. En no donar seguretats, no té meta ni fi definitiu i va perdut. Sense Déu no hi ha "peus ni base". L'home continua alienat buscant fora allò que no troba dins i els substituïts no poden lliurar-lo del sentiment de buidor. Pel Nietzsche de la tercera època cal superar encara aquest nihilisme positiu-reactiu i aniquilar el lloc habitat per Déu.

-El nihilisme passiu:

El nihilisme pot deixar de ser desesperació (nihilisme negatiu) o inquietud (nihilisme positiu) per a convertir-se en beatífica quietud (nihilisme passiu). L'home no desitja ja substituïts de Déu. Prescindeix també del seu lloc i s'estima més quedar-se sol sense Déu i sense transcendència.

És el moment de la consciència budista. Un personatge que l'exemplificà fou Crist: una espècie de Buda, un ésser passiu, vital i místic, diu Nietzsche.

Aquest nihilisme supera el nihilisme positiu doncs la persona es replega en si mateixa i viu internament llur plenitud humana; no és negatiu ni positiu perquè no compta amb l'exterior. Però el resultat és pura passivitat i no acció despreocupada i alegre. També s'ha de superar.

c.- Les genealogies ens mostren el camí fet cap el nihilisme

Per a comprendre les manifestacions de l'humanitat, Nietzsche es val de "la genealogia". Ella mostra el naixement i filiació d'una concepció del món i fa palesos els viaranys traçats pel instint de poder per arribar-hi.

Quan un filòsof parla, hem de preguntar quin *tipus d'home* és. A Nietzsche l'interessen les diverses direccions filogenètiques que ha seguit l'humanitat i que han produït diferents tipus d'homes i de concepcions del món.

Les més famoses genealogies de Nietzsche són "L'origen de la tragèdia en l'esperit de la música" (1872) i "La genealogia de la moral" (1887), si bé, ambdues, expliquen moltes altres genealogies derivades.

-Genealogia de la tragèdia:

L'estudia en la seva obra primerenca "L'origen de la tragèdia en l'esperit de la música" (1872).

Nietzsche entén l'art grec, i concretament la tragèdia, mitjançant la lluita entre *Apol.lo* i *Dionisos*. Apol.lo supera la realitat amb la creació d'un *món d'aparences* lliure i joïós; és el déu de la forma artística; es val per a la seva creació de principis *racionals* com el de contradicció i d'altres *irracionals* com el somieig; ambdós aplegats el permeten romandre impassible davant l'embarcament de les onades de la vida, perquè ha creat formes estables a les quals afermar-se.

Dionisos, en canvi, torna a l'unitat primitiva les aparences apol.línies. És anterior a Apol.lo i afirma *la vida* encara que mai pugui redimir-la ni justificar-la. Representa la filosofia oculta i hermenèutica que hi ha darrera l'estètica i l'art. La facultat més adequada

per a captar l'èsser dionisiac és *l'intuïció*.

Troblem Dionisos en el *fons* de la tragèdia i Apol.lo a la *superfície*. La tragèdia representa la lluita de l'home entre les dues instàncies que cal reconciliar; són dos aspectes del mateix home i no poden existir un sense l'altre.

El que hem dit de la tragèdia podem estendre-ho a tot l'art. Com deia ja Schopenhauer, l'art manifesta la realitat millor que la ciència o la filosofia perquè manté la llibertat de l'artista en crear-la i no es deslliga mai del misteri del seu origen. És una alegre expressió de la vida sense valorar-la ni desvirtuar-la.

Nietzsche substituirà en escrits posteriors a "L'origen de la tragèdia", Apol.lo per Sòcrates i Dionisos per Crist, si bé els nous personatges baixen en l'escala valorativa. Si Apol.lo és alegre i lliure, Sòcrates és dogmàtic, pesat i antivital. D'altra banda si Dionisos accepta el destí humà com allò natural i estima la vida, Crist, amb la seva mort, vol demostrar l'injustícia de la existència i, per això, la menysprea.

-Genealogia de la moral

L'exposa en la seva obra "La genealogia de la moral" escrita per aclarir els punts foscos d'una obra anterior: "Més enllà del bé i del mal". "La genealogia de la moral" és el llibre més sistemàtic de Nietzsche i constitueix un penetrant anàlisi del tipus d'home negatiu i positiu-reactiu. L'obra té tres parts que resumim tot seguit.

* En la primera part Nietzsche ens mostra la diferència entre la *moral dels forts* i la *dels dèbils*. Ser amo o ser esclau és una actitud psíquica oposada. En començar la nostra cultura els "amos" o "ben nascuts", eren feliços. S'oposaven a tot el que era baix i mesquí perquè obstaculitzava llur propi desplegament, no perquè volguessin venjar-se de ningú ja que "l'amo" més que amo del esclau és amo d'ell mateix. Allò bo, per a ells, era aristocrata i noble i pensaven espontàniament així: "Si jo soc bo, tu ets dolent"

Els *esclaus*, en canvi, no eren autòcrates ja que sempre estaven pendents dels amos als quals s'oposaven; raonaven així: "tu ets dolent i per tant jo soc bo". Qui és "esclau", mai manté amb l'amo una relació d'autèntica reciprocitat ja que rebutja la moral de l'amo pel sol fet de ser desitjada per ell i no poder-la posseir.

Aquesta referència constant de l'esclau a quelcom exterior fa que la força mai li surti lliure i espontània sinó sempre reactiva i condicionada. No pot estimar, respectar i admirar, és passiu i imputa els mals als altres. El sentiment que mou "l'esclau" és el *ressentiment*.

Psíquicament, el ressentit, d'una banda, sent la oposició al *fet extern* que el fa sentir dèbil i respon a l'excitació d'aquest "enemic". D'altra banda, respon "*a les empremtes de l'inconscient*" pel record de similars situacions passades que es revifen amb les sensacions presents. Les reaccions conscient i inconscient s'activen mútuament. L'excitació present pot no ser dolenta però la memòria del fet és insuportable. Nietzsche fa aquí una magnífica anàlisi del inconscient abans de Freud.

La revolta dels esclaus es produeix quan el ressentiment esdevé creador. Amb aquest fet es "*capgira la mirada*" i l'esclau passa a ser l'home bo i moral. Aconseguir-ho ha estat la tasca dels sacerdots.

Pel **sacerdot jueu** només són bons els miserables. La gènesi de llur adoctrinament col·lectiu és el següent: allò que abans era desagradable i dolent per a nosaltres ("Slecht") ara és "malvat" ("Wöise") o sigui provinent d'una culpa que, per al sacerdot jueu, prové dels altres.

Sovint el sacerdot mateix no és decadent, però ell és qui introdueix en la massa el *ressentiment*. Nietzsche odia i admira alhora els sacerdots jueus que han "capgirat" la mirada del món.

El poble jueu, adoctrinat per llurs sacerdots, és un poble que tendeix a la destrucció, la mort i l'anorreament i que odia els forts i els fa culpables de ser-ho. Diu que els nobles seran condemnats i els que pateixen tindran la felicitat eterna; per això rebutja les pulsions més afirmatives com són la sexualitat, de l'egoisme, l'agressivitat i la crueltat i defensa les pulsions decadents.

* En la segona part es descriu un nou viarany seguit pel ressentiment; a causa de les dificultats que l'agressivitat contra els altres comporta, el sacerdot cristià en *canvia la direcció*. No són els altres els culpables del nostre patiment sinó nosaltres mateixos; a aquesta nova mena de "re-sentiment" l'anomena Nietzsche "*mala consciència*". El ressentiment del jueu deia als altres "és culpa teva". La mala consciència dels cristians diu: "és culpa meva".

El cristià en descarregar i desfogar-se en ell mateix, sent alhora plaer i dolor i es representa a sí mateix com a pecador que ha comès una falta, per a curar la qual - el cristianisme és com una farmaciola- cal patir. D'aquí prové el sentiment roent de culpa que és el càstig que un mateix s'ha imposat.

Però aquest "remei" és equivocat, diu Nietzsche. Vigilar-se, compadir els altres i auto-compadir-se només refermen el sentiment d'infelicitat; els "malalts", en aquest cas els cristians, són els pitjors enemics dels sans.

En efecte, diu, si bé Crist de fet representa la negació de l'ordre jeràrquic del judaisme, i és un ésser dolç i vital, Pau el malinterpreta i, després de cobrar força de l'odi dels jueus, munta sobre aquestes bases una nova religió, hostil a la vida. Per a Pau un "Déu d'amor" és víctima de l'odi dels altres als quals, en canvi ell no odia (no és un ressentit) sinó que carrega sobre si el seu pecat fins a patir i morir per a ells (mala consciència). El patiment ("per amor de Déu") és l'obligació del cristià.

Pels cristians l'home moral és qui purga els seus pecats i, per això, es cura i mereix "la salvació"; ens en hem de compadir, o sigui "acompanyar-lo" en el dolor, i també admirar-lo pel capgirament que ha fet dels valors vitals.

* El substitut del sacerdot cristià és el "**sacerdot ascètic**". que predica entre els ressentits que cerquen Déu sense trobar-lo, els aplega i els fomenta els sentiments gregaris.

L'home ascètic és l'ateu que es comporta amb una escrupolosa sinceritat i honestat intel·lectual perquè, portat pel *ideal de veritat*, en el lloc buit de Déu hi posa la seva negació. L'asceta representa la manera de morir en vida; si abans la vida es sacrificava a Déu, i després als seus substituïts, l'asceta conseqüent ho fa al seu lloc buit, a res. És el vertader nihilista.

Ideals ascètics:

•-La ciència

Només en obres de la seva segona època com "Humà massa humà", "Ecce homo" o "La gaia ciència" defensa Nietzsche la ciència. Després s'hi mostra crític.

Hi ha dues maneres de considerar la **ciència**: com a *portadora de veritats eternes* o, de forma més humil, com a *útil i servidora de la vida*. La "gaia ciència" utilitza el saber en el segon sentit, o sigui, com a instrument de poder, tal com feien els *sofistes* i no considera

les seves veritats inamovibles; Nietzsche valora també l'*empirisme* per llur negació de la metafísica i la postura antidogmàtica i de respecte a la llibertat que aquesta escola adopta.

En la seva tercera època, Nietzsche es mostra crític amb la ciència quan es pren com "ideal ascètic" i es posa en el lloc buit de Déu. Aquesta ciència segueix el *mite d'un coneixement* pur que penetra fins el fons de les coses i les reflexa. Es val de la lògica, útil però falsificadora de la veritat; la realitat és al revés del que pensen els racionalistes: allò més real no és allò més racional sinó que a mida que racionalitzem ens allunyem de la realitat.

Un altre inconvenient de la ciència rau en que sempre *anivella i iguala* i en fer lleis vàlides per a tots, perd de vista l'individu i el cas particular.

• La filosofia

Les "martellades" de Nietzsche cauen especialment sobre la **filosofia**. D'entre els pensadors antics, només se'n salva Heràclit, el filòsof de l'esdevenir; considera, en canvi, responsables del esgarriament de la filosofia occidental Sòcrates i Plató, defensors de l'immutabilitat d'unes idees, forànies al món.

Els filòsofs, diu, inventen un "*món vertader*" que té totes les propietats que no té la vida: unitat, identitat, estabilitat, felicitat, veritat i bé. La metafísica és la visió del món al revés i, en paraules de Nietzsche, "en dic malvades enemigues de l'home, de tots aquestes doctrines de l'u i el ple i de l'immòbil" (APZ II); també la noció de "substància" és un producte capgirat de la voluntat de poder que sotmet la realitat al concepte.

Aquesta filosofia absoluta, transcendent i regida per lleis lògiques no és més que un esquelet. D'ella diu Zaratustra: "Jo soc l'ocell espantat que una vegada us veié nus i sense coloraines i vaig fugir volant quan la carcassa em féu senyals amorosos" APZ II

Contràriament a aquesta concepció, considera Nietzsche que qualsevol veritat filosòfica prové d'*una elecció vital prèvia* i, per tant, depèn del bé i el mal. L'ironia socràtica, per exemple, etiqueta l'estúpida com una cosa vergonyosa i valora l'intel·ligència.

"El filòsof", en el mal sentit de la paraula, ve representat per Sòcrates. Ell marca el final de l'època tràgica grega de la que ja hem parlat en "L'origen de la tragèdia". Era un home que no tenia sentit artístic; defensà allò aporètic com a negació de la vida i com únic mitjà (al menys en això fou positiu) per a seduir els joves ja que la naturalesa l'havia fet massa lleig. Molts filòsofs critiquen els plaers de la vida tan contraris a la "transcendència" que ells defensen. "Hom reconeix un filòsof- diu Nietzsche- en el fet que s'aparta de tres coses resplendents i sorolloses: de la fama, dels prínceps i de les dones [...] S'espanta de la llum massa intensa [...]" (GM III p 158)

La filosofia ja des de Sòcrates i Plató, fa palès el nihilisme del sacerdot ascètic. En la filosofia moderna, Kant, un altre enemic de la vida, mostra la buidor dels conceptes filosòfics quan només es veu amb forces per a "*postular*" un altre món.

Per què no es poden exterioritzar de forma sana i no malaltissa, aquestes pulsions que condueixen a filosofar?. Nietzsche ens dona aquestes explicacions psicològiques:

a: De vegades, perquè ja estan debilitades i degradades. El tipus degenerat de filòsof té una hipertrofia de la raó. Sent la delicada frontera que el separa de la animalitat i el fet que els instints volen fer de tirans; s'ha d'inventar, aleshores, una antitirà (la racionalitat) que els superi.

b.- D'altra banda, la societat impedeix que surtin les forces vitals cap a fora.

c.-L'ascetisme d' alguns pensadors, com Plató, propers personalment a la vida es pot jutjar de forma positiva: per un desig de duplicar forces doncs s'han de autoimposar metes difícils per a superar-les.

Contra la dialèctica

Tot i que el dinamisme i la constant referència a la superació amb que Nietzsche explica les seva filosofia ens fan pensar en una influència del pensament dialèctic, Nietzsche "martelleja" també la dialèctica en els seus punts essencials i sobre tot la de Hegel. Per això se'l considera un antidialèctic. Alguns punts de la crítica la dialèctica de Hegel (extensius a la de Kant) podrien ser aquests:

a) La dialèctica **deriva del caràcter teològic i cristià de la filosofia alemanya** procedent de *l'odi i la lluita*. Hegel posa tot el que no és el jo a l'altre banda i pren la dialèctica com una guerra "a la contra", seguint la moral dels esclaus. Per a Nietzsche, en canvi, "l'amo" no és reactiu.

b) El pensament dialèctic sempre **queda al nivell dels símptomes o aparences** i, com a conseqüència, totes les veritats parcials assolides valen el mateix. Per a Nietzsche, en canvi, si bé *en el nivell dels símptomes* tot val igual, no passa el mateix quan passem d'aquest nivell al *de l'autenticitat i la vida*. Entre els dos nivells no hi pot haver dialèctica perquè no hi ha continuïtat sinó un salt.

Per exemple, la famosa oposició entre amo-esclau implicava per a Hegel una dialèctica: un necessitava de l'altre. Per a Nietzsche, en canvi, el tractament dialèctic no és vàlid, doncs "l'amo" no necessita "l'esclau"; el pas de un nivell a l'altre no és d' oposició sinó de ruptura. Un altre exemple: són dues direccions oposades, impossibles de sintetitzar, la de l'últim home (nihilista) versus la del superhome (positiu i autosuficient)

On, per a Nietzsche, sí que hi pot haver "dialèctica" és dins del món de les aparences. Ja l'empirisme havia parlat *del plaer de sentir-se diferent*. La dialèctica, en aquest cas, no és un treball ardu ni intel.lectual que hagi de seguir unes lleis fortament establertes sinó que és un joc vital.

c) Hegel considera el jo de forma **genèrica**, i no personal dins del món objectiu i, en canvi, Nietzsche pensa que qualsevol objectivitat "porta l'empremta" d'un jo que li dona un sentit.

d) Els dialèctics busquen **una meta última i racional**. Per a Nietzsche, *la vida no té direcció ni objectiu*; l'home, diu, és un pont, un trànsit, és obrir sendes noves però no seguir camins fets que portin a un fi concret. Les direccions són fixes, lògiques i la vida no ho és. Així Zaratustra baixa la muntanya amb l'àguila i la serp que representen la força i l'astúcia però no amb "la raó".

• **L' estat i la justícia:**

L'origen real de les societats és la *conquesta* i no el contracte però els polítics, "hàbils simis trepadors", en defensar la seva parcel.la, com els sacerdots, imposen ideals ascètics i *ressentiment* als demés.

Per exemple, dels socialistes del seu temps diu que, amb el seu afany d'igualar, es posarien cadenes a ells mateixos perquè tothom estigués encadenat; prenen a l'home la seva força individual i el transformen d'au de rapinya que és en animal mansuet, civilitzat i massificat. Per la seva actitud antiigualitària, Nietzsche es declara antidemòcrata i més partidari del despotisme il.lustrat de Voltaire que del sufragi universal de Rousseau.

La justícia és, d'entre les institucions socials, una de les que rep mes "martellades", pel

seu supòsit de l' igualtat de tots.

La genealogia de la justícia ens mostra la seva progressiva desfiguració. En un origen, en les relacions socials no hi havia ressentiment ni càstig sinó que cadascú obtenia el que li esqueia seguint les lleis de la naturalesa. Els criminals, inclús avui dia, no tenen remordiments i es creuen naturalment *diferents dels altres*.

Els predicadors de la justícia suggereixen que hi ha d'haver igualtat i en no haver-la, fan als homes *deutors i desgraciats* i provoquen *sentiment de culpabilitat*. Les "taràntules", administradores de justícia diuen : "venjança és el que volem i oprobi de tots els que no són com nosaltres [...] i voluntat d'igualtat [...]" (APZ 2)

3.- L'home i el superhome

Homes superiors

L'home superior és el nihilista que, si bé encara busca uns valors substitutius de Déu, sap que se'n ha de desfer. Nietzsche el valora de forma ambivalent.

Al que ha arribat més lluny dels nihilistes del seu temps l'anomena Nietzsche "*el darrer home*". D'ell diu (APZ pròleg) que converteix el no-sentit en beatífica quietud. És feliç en veure que no hi ha resposta a les preguntes. "Hem inventat la felicitat- diuen els últims homes- i fan l'ullet" "Han abandonat les contradiccions on viure era dur [...] Troben pecaminós emmalaltir i desconfiar [...] Hom treballa encara, perquè el treball distreu. Avui tothom és llest i sap el que ha passat"

L'home superior té encara la moral de l'esclau; "el perill de l'home noble- diu- no és pas que es torni bo, ans proçaç, burleta, destructor" (APZ 1). Busca viure l'existència genèrica, més que la seva pròpia. Nietzsche en descriu tipus pintorescs (APZ IV) de manera metafòrica:

- "El cervell de sangonera" és l'home que s'enganxa a una ciència perfecta.

- "Els dos reis" representen el lligam als costums.

- "El darrer Papa" que posà un ull en el Déu afirmatiu i l'altre en el nihilisme. És el sacerdot ascètic.

- "El captaire voluntari" que ha buscat arreu el regne dels cels però no l'ha trobat individualment sinó només genèricament- en les vaques perquè saben rumiar-.

- "L'ombra" que és l'activitat genèrica que allunya l'home de la vida autèntica.

- "El més lleig dels homes" que s'ha posat en el lloc de Déu ple de ressentiment i de mala consciència i és odiat per tothom.

- "El bruixot" que fabrica ressentiment per a excitar la pietat.

Tots ells són nihilistes positius i, si bé apareixen com a prototipus de la *cultura* i de l'*activitat genèrica i inautèntica*, d'altra banda, "adorant l'ase que no parla", son a prop de l'acceptació de tot i del retrobament de l'*alegria innocent* del nen que serà el pont cap el superhome.

El superhome

Vençuts tots els ídols dels homes, Zaratustra es mira al mirall i s'espanta perquè dins seu només veu el dimoni de la negativitat (APZ II), el nihilista que no ha superat l'esperit de feixugor, negatiu i descendent; "la meua doctrina perilla", diu. "M'he cansat d'aquests homes, els supremes i els millors; des de llur altura tenia moltes ganes d'anar amunt, lluny, enllà, cap el superhome (APZ II)

Des del nihilisme passiu i la debilitat del últim home, animal de ramat uniformitzat, apareix el superhome d'una manera *fulgurant*. Amb el superhome es trenquen totes les imatges d'home doncs serà tan diferent de l'home, diu Nietzsche, com l'home de l'animal.

El superhome és *afirmatiu* i només segueix la naturalesa; busca dominar sense referències als altres; és com un llampec que només fa mal de forma innocent, com a conseqüència del seu propi esclat; és com un deu d'Epicur que no es preocupa de la resta dels mortals; No es mou per compassió ni solidaritat, sentiments reactius i negatius. El superhome és el sentit de la terra; és l'egoisme sa del nen que sempre vol transformar-se en vida.

Nietzsche ens diu clarament que el superhome sobre l'humanitat només exercirà una acció indirecta, "la gran política", perquè no busca dominar; "serà com la tirania de l'artista"; el seu domini, doncs, serà més semblant al del primer motor de Aristòtil que al d'un dictador concret.

Transmutació dels valors

El pas de l'home superior a superhome comporta la transmutació dels valors. L'últim home se'n adona que ja no hi ha transmóns, només queda la remor profunda de la vida. Més enllà del bé i del mal del món superior queda l'innocència de la naturalesa. La mort del Deu implica la fi de l'optimisme i del pessimisme i l'acceptació de la realitat sense jutjar-la.

L'home negatiu, en distingir el bé del mal, menyspreava la vida: "no facis", "és dolent fer això" etc; el mateix feia el reactiu: "substituirem un manament repressiu" (dolent), "hem de combatre" (l'enemic) etc. Cal fer una transmutació dels valors, i des de "la mitjanit" del nihilisme absolut, tornar-nos de bell nou *afirmatiu*, tancant el cercle.

El menyspreu cap a l'home i l'ànsia de superar-lo, per part de Zaratustra, no prové de cap ressentiment ni odi; prové de l'amor, no "del aiguamoll".(APZ III)

Les tres transformacions

L'home passa per tres transformacions: (APZ I)

En un primer estadi l'home és un *camell*, que, com l'ase, tira dòcilment del carro i transporta la seva carga.

Després el camell es transforma en *lleó* i utilitza la seva força per a oposar-se a qui l'oprimia; així esdevé lliure; per a Nietzsche el geni ve representat pel lleó o el llop solitari.

Però el lleó no és encara lliure del tot perquè busca dominar i necessita l'altre. Només quan es transforma en *nen*, actua sense coaccions i tot el que fa és igualment valuós.

Quin és "l'home vertader"?

D'una banda tenim els nihilistes positius reaccionen contra allò que neguen i que volen superar; són lluitadors, fracassen i cada combat els dona nova força. Són "massa humans" per a poder ser feliços i constitueixen un bon precedent del heroi "existencialista". Fins Zaratustra sent llàstima per aquest home superior, l'heroi tràgic actual, sempre buscant fora, per mitjà de il·lusions i alienacions, el que no pot aconseguir per ell mateix. Patim per l'home, però ens repugna l'home, diu Zaratustra.

D'altre banda, o ens podem quedar en aquest home que acabaria sense il·lusions ni ideals, buit per dintre. "Jo vull companys que visquin", diu Zaratustra (APZ Prol). em d'anar cap el superhome.

Arribats a aquest punt podem preguntar-nos: Quin és l'home "autèntic" per a Nietzsche,

si és que n'hi ha algun: *l'heroi clàssic*, sempre perdedor o bé, *el superhome*, que ja no és home, i que, segons diu el mateix Nietzsche, encara no ha esdevingut? "El pont" cap el superhome és o no és un bell miratge en l'horitzó?

4.- L'etern retorn

Després de haver-se refugiat en la seva solitud, compren Zaratustra el sentit darrer de la seva pretensió renovadora: l'etern retorn, que ell qualifica com "el meu pensament més profund".

No hi ha cap exposició sistemàtica d'aquesta doctrina ni es pot demostrar racionalment perquè s'hauria de sotmetre a principis lògics. Hem de copsar-la de forma intuïtiva a través de les metàfores i de les referències en el conjunt de la seva obra.

Podem entendre l'etern retorn de diverses maneres:

A.-**Com amor al temps**

L'*odi al temps* ha estat comú en la nostra història. Entre els grecs trobem aquest menyspreu en la coneguda sentència d'Anaximandre (610-547 aC) traduïda pel mateix Nietzsche i que diu així: "on les coses tenen llur origen, allà també per força han de perir perquè han de purgar i ser jutjades per llur injustícia d'acord amb l'ordre del temps"

També per a la Bíblia el temps és quelcom dolent: una conseqüència del pecat original que es lliga amb la matèria, la mort i l'imperfeció; es busca aleshores, una eternitat que vigili el temps des de fora per a donar-li sentit.

També inclou Nietzsche entre els qui menyspreen el temps mundà els seus més directes mestres: Schopenhauer, Stirner i Sade, per als quals el temps és servitut.

Per a Nietzsche, en canvi, el món temporal no té necessitat d'autojustificar-se perquè és vàlid en si mateix; tampoc pertany "a cap món inferior", perquè només hi ha un món. Els *amants de la terra*, volen el temps i desitgen el seu pas. L'amor al temps ha fer-nos desitjar que tot torni i que res pereixi malgrat això no sembla voler dir que el retorn estigui inserit en el curs concret i lineal dels esdeveniments.

La primera conseqüència de l'immanència del temps sembla trista afavoridora d'un nihilisme total. Si un dimoni, diu Nietzsche, et preguntés: ¿voldries començar de bell nou la vida en condicions completament idèntiques? "no et llançaries a terra cruixint de dents i maleiries el dimoni que et parlés d'aquesta manera?" (La Gaya Ciència 341); ens ve a la ment ara l'imatge de Saturn, devorador, dient: fes el que vulguis perquè tot serà empassat.

Enfonsar-se en l'ocàs, però, s'uneix a estimar; són dues vivències que van plegades des de l'eternitat. La voluntat d'amor fa paleses les nostres arrels i ens arrossega a voler-les fins el final, acceptant, si cal, de grat la mort; "així, parlo a vosaltres, covards!" (APZ II), diu Zaratustra.

2.-**Formulació cosmològica de l'etern retorn**

A Física hi ha principis (mecànics) que es basen en la *reversibilitat*, com per exemple: "l'energia no es crea ni es destrueix, només es transforma" i altres (termodinàmics) que es basen en la *irreversibilitat* com el de l'entropia que afirma la pèrdua progressiva de l'energia utilitzable en l'univers. Una filosofia basada en els primers afirmaria un *temps circular* o sigui sense principi ni final; i una basada en els segons, un *temps lineal*, amb un començament, una direcció i un fi. L'etern retorn considera la matèria en el primer sentit ja que, diu Nietzsche, "tota recta menteix; tota veritat és corba" (APZ II)

Si hi ha etern retorn dels esdeveniments temporals és perquè l'antic deu transcendent s'identifica ara amb aquest món que pren característiques divines: és etern i dins d'ell tot està lligat amb tot. Per això, també cada "moment", des de dins, és "etern". Aquesta lògica que ens porta a la supressió de l'identitat personal, sintetitzada en el tot, fa exclamar a Nietzsche que en el fons ell és tots els homes de l'història.

L'unicitat, però, no és anorreadora ni genèrica; els diversos moments no s'anul·len entre ells sinó que cadascun dels instants queda plenament integrat en la totalitat i no es perd res.

3.-Com l'experiència d'un moment privilegiat

En haver donat un "sí" incondicional a un instant hem volgut el retorn de tot allò que l'instant comporta, que és el món sencer, perquè tot està encadenat.

No importa com hem viscut els instants: bé o malament. Si els hem acceptat, encara que hagin passat, sempre són presents i igualment bons; com diu Nietzsche "massa de pressa us heu mort per a mi, vosaltres (instants) fugitius. Però no fugireu de mi, ni jo vaig fugir de vosaltres; els uns per els altres som innocents en la nostra infidelitat" (APZ II)

4: És un intent ètic aplicat a l'acció

Cal que acceptem plenament el moment, comproment-nos amb ell aleshores per tota l'eternitat; podríem formular-ho com a "imperatiu kantian": el que vols, ho has de voler de tal manera que en vulguis també un etern retorn.

Tan sols els que accepten tornar a viure tots i cadascun dels moments viscuts, estimen la vida totalment. Però qui no arribi a desitjar-ho, només tindrà consciència de la vida fugitiva i del fracàs de l'existència i com a conseqüència, buscarà anorrear-se.

L'etern retorn fa una selecció dels homes gairebé iniciàtica, i es queda amb aquells que, després de superar el nihilisme tant negatiu com positiu arriben a admetre la vida amb una amor sense condicions, més enllà del bé i del mal. Canta Zaratustra a APZ que vol el seu propi ocàs perquè "passarà el pont" i des del nihilisme tornarà a néixer en el nen.

L'etern retorn des de Zaratustra

Mirem de copsar intuïtivament el temps circular amb uns fragments d'"Així parlà Zaratustra" (III). Zaratustra, l'"alegre", enemic de "l'esperit de la feixugor", completa la seva visió de l'etern retorn amb "set segells":

1: (Soc)"gràvid de llamps que diuen isí!"

2: "Àdhuc les esglésies i les tombes dels déus, *estimo!*"

3: "Una taula divinal és la terra, que tremola de noves paraules creadores i de *divines tirades de daus*"

4: "La meva ma vessà les coses *més llunyanes sobre les més properes*"

5: "*La costa s'ha esvaït*, ara ha caigut la meva darrera cadena"

6: "En el somriure s'hi aplega tota *maldat*, però santificat i absolt per la seva pròpia *benaurança*"

7: "Guaita! No hi ha damunt ni sota! Llança't cap aquí, cap allà, enrera, tu, lleuger! *Canta! No parlis més!*"

L'etern retorn i la causalitat

Com hem vist en el punt anterior, els "daus dels deus" cauen *necessariament* però sense seguir cap llei previsible sinó a l'atzar. Per tant som dirigits per un destí no racional i *no*

podem parlar de causalitat.

VOCABULARI

Ascetisme: Tendència a valorar el no-res.

Compassió: Actitud reactiva consistent en patir des del altre, en comptes de viure des de nosaltres mateixos.

Mala consciència: Canvi de direcció de la venjança provinent del ressentiment; passa de dirigir-se cap a fora a fer-ho cap a dintre.

Culpa. Sentiment provocat per la mala consciència.

Déu: Ideal alienant que pren la vida a l'home.

Etern retorn: Eternitat dels moments del temps, on res no es perd i pot tornar.

Genealogia: Mètode que consisteix en estudiar els orígens i evolució dels productes culturals humans.

Justícia: Ideal ascètic que vol igualar i, per tant, hostil a la vida.

Nihilisme: Vivència de la buidor de valors. És també la negació reactiva contra els valors existents.

Ressentiment: Sentiment malaltís contra la vida provocat per l'impotència de gaudir-la.

Valor: Meta que mou la voluntat de poder a l'acció.

Voluntat de poder: Força còsmica de la qual participem, portant-nos a superar-nos constantment.